

ΔΥΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

Α΄.

Ὁ ἥλιος κατήρχετο πρὸς τὴν δύσιν του. Αἱ σκιαὶ τῶν λοφίσκων καὶ τῶν δένδρων ἐρίπτοντο μακρὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐν ᾧ ἐν τῇ θερμῇ καὶ βαρεῖᾳ ἀτμοσφαίρᾳ ἡ κόνις ἠωρεῖτο χρυσοειδῆς. Κἄτι τι ἐπίεζε τὰς ψυχὰς μας καὶ ἐβαδίζαμεν ὁ φίλος μου καὶ ἐγὼ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄφωνοι. Δὲν ἦτο ὦρα καλὴ διὰ φαιδράν καὶ φλύαρον συζήτησιν· καὶ ἔπρεπε νὰ παρουσιάζεται ἐκάστοτε ζωηρὸν τι αἷτιον, διὰ νὰ λύη μετὰ βίας τὴν ὑκνηράν καὶ νυσταλέαν σιγὴν μας.

Ὑπερέβημεν ἐπιπόνως ἐν ἀνωφερῆς τμήμα τῆς μακρῆς λεωφόρου, ὅταν ἐπὶ τῆς ἀπέναντί μας καταωφερείας, καταλαμπομένης ὑπὸ πορφυροῦ φωτός, εἶδομεν ὁμάδα παιδιῶν, τὰ ὁποῖα ἴσταντο ἐν γραμμῇ, χειροκρατούμενα καθ' ἣν ἐβαδίζον τάξιν, καὶ παρετήρουν τὸν δύοντα ἥλιον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐτεινετο ἡ χεὶρ γηραιοῦ τινος κυρίου εὐτραפוῦς. Ἦσαν οἱ μαθηταὶ ἰδιωτικῆς τινος σχολῆς, ἐξεληθόντες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ διδασκάλου εἰς ἐξοχικὸν περίπατον.

Ἐπλησιάσαμεν, ἐχαίρετίσαμεν τὸν διδάσκαλον, γνώριστόν μας, καὶ ἐσταματήσαμεν ὀλίγον νὰ παρατηρήσωμεν τὰ παιδιά. Ἦσαν μικρά, ἀπὸ πέντε μέχρι δώδεκα ἐτῶν. Πλουσίων οἰκογενειῶν κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐπεδείκνυν τὰ κομψὰ καὶ μικύλα των ἐνδύματα — κυανὰ ἐπιχιτώνια, μελανὰς περικνημίδας, λευκὰ ὑποδήματα, πλατυγύρους ψιθάβους ἢ ἰδιότροπα πιλίκια. Ἡ φαιδρότης ἦτο ἐξωγραφημένη ἐπὶ τῶν μικρῶν καὶ χαριέντων αὐτῶν προσώπων, ἀφ' ὅλου δὲ τοῦ ἔσμου ἀνεδίδετο βόμβος τις εὐθύμων γελώτων, καὶ ἐπιφωνήσεων, καὶ τερετισμῶν. Αἱ ἄτακτοι αὐταί φωναὶ ἀπετέλουν ἁρμονικὸν τι σύνολον, συναυλίαν ὁμοίαν πρὸς τὴν ἐκχυνομένην ἅμα τῇ αὐγῇ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς παρακειμένης ἀκακίας, ἐφ' ἧς ὀρρίζουσι τὰ πτηνά. Ὁ καιρὸς, ἡ ὦρα, ἡ ἀτμόσφαιρα δὲν εἶχον εἰσεῖτι οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μικρῶν αὐτῶν νεύρων καὶ ἐξερρηγνύετο ἀκόπως ἡ φαιδρότης τῶν παιδιῶν, ἀντιτιθεμένη πρὸς τὴν κρύλῳ ἀθυμίαν.

« Τί ὠραία ἡλικία ! » εἶπεν ὁ φίλος μου, ἐν ᾧ ἐξηκολουθήσαμεν βαδίζοντες· βαδῆώς ὅπισθεν τοῦ σχολείου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη ἐκκινήσει καὶ προπορευθῆ με βῆμα ταχύ.

« Ὠραία ἡλικία... » ἐπανελάβα καὶ ἐγὼ μηχανικῶς, ὅλος παραδεδωμένος τότε εἰς μίαν μυστικὴν σκέψιν, ἐξεγεροθεῖσαν αἰφνιδίως ἐν τῇ

νάρχη τοῦ νοῦ μου. Ἦτο περίεργος πραγματικῶς καὶ δὲν ἐβράδυνα νὰ τὴν ἀποκαλύψω πρὸς τὸν φίλον μου, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ τοῦλάχιστον ὡς θέμα ὁμιλίας, τὸ ὅποιον μᾶς ἔλειπεν ἀπὸ πολλοῦ.

« Ἐπιθυμοῦσα πολὺ νὰ γνωρίζω ἓνα πράγμα » τῷ εἶπα. « Ἀπ' ὅλ' αὐτὰ τὰ παιδιά, ποῦ βλέπουμε σήμερα ὅμοια ὅλως διόλου καὶ ἄγνωστα, ποῖο ἄρ' γε θὰ διακοιθῇ, θὰ γνωσθῇ καὶ θὰ ὑψωθῇ περισσότερο ; Ἦθελα νὰ ξεύρω, ἂν ἐγεννήθη κανένα ἀπ' αὐτὰ διὰ νὰ γίνῃ μέγας ἀνὴρ, ποῖο ἀπ' ὅλα θὰ ἦνε αὐτὸς ὁ εὐτυχῆς... ἢ ὁ δυστυχῆς ; »

Ὁ φίλος μου μ' ἐκύτταξε κατ' ἀρχὰς με μεγάλην ἀπορίαν, ἀλλ' ὕστερ' ἀπὸ ὀλίγον συγκατετέθη νὰ μοι ἀποκριθῇ :

« Πολὺ δύσκολο πράγμα εἶνε νὰ μαντεύσῃ κανεὶς.

— Τῷ ὄντι » εἶπα· « χροιάζεται κανεὶς νὰ μαντεύσῃ. Ἄλλου εἶδους ἔρευνα δὲν θὰ ἦτο, νομίζω, βάσιμος. Ἡ πειραματικὴ ἐξέτασις εἶνε ἀνέφικτος. Ἡ ψυχολογικὴ παρατήρησις, ὅσω φυσιολογικὴ καὶ ἂν γίνῃ, εἶνε ἀόριστος. Ἡ ἐξ ἀναλογίας κρίσις εἶνε πολλάκις σφαλερά .. Δὲν ἤξεύρει κανεὶς πῶς νὰ κάμῃ, οὔτε κἂν τὸν διδάσκαλον εἰμπορεῖ ἐπωφελῶς νὰ ἐρωτήσῃ. Ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον αὐτὸς νομίζει ὡς τὸν ἐπιμελέστερον καὶ τὸν εὐφύεστερον, θὰ βγῇ κατόπιν ὁ χειρότερος ἀπ' ὅλους !

— Τὸ ἐναντίον ἴσως εἰμπορεῖ νὰ ληθεύῃ καμμιὰ φορὰ. Ἄλλ' αὐτὸ ποῦ λὲς μοῦ φαίνεται πρόληψις.

— Καθόλου πρόληψις. Ἀληθεύει καὶ ἡ μία περίπτωση καὶ ἡ ἄλλη. Συνήθως ὁ διδάσκαλος, καὶ μάλιστα ὁ δάσκαλος, εἶνε ὁ ὀλιγώτερον κατάλληλος νὰ ἐκτιμῆσῃ τὴν ἀξίαν ἐνὸς μαθητοῦ. Ἐπειτα μὴ λησμονῆς ὅτι ἡ σχολαστικὴ εὐδοκίμησις εἶνε ἀνεξάρτητος ἀπὸ κάθε ἄλλην. Μπορεῖ π. χ. νὰ μᾶθῃ ὅσα γράμματα θέλῃς· ἅμα δὲν ἔχῃς δημιουργικὴν δύναμιν, δὲν εἶσαι τίποτα ... Καθὼς ξεύρεις, καὶ αὐτοὶ ἀκόμα οἱ λεγόμενοι σοφοί, ποῦ ἔχουν πολυμάθειαν μεγάλην ἀλλὰ ξηράν, ἄνευ ταλάντου, δὲν θεωροῦνται καθόλου μεγαλοφυεῖαι. Ἐκτὸς τούτου, ἡ εὐφυΐα, ὑπόθεσε, ἢ ἡ ζωηρότης, ἢ τὸ ἀντιληπτικόν, ἢ ἡ μνήμη, ἢ ἡ σεμνότης — τὰ μόνυ προτερήματα ποῦ μπορεῖ νὰ διακρίνῃ τόρα καὶ νὰ ἐξάσῃ ἓνας δάσκαλος — δυνατὸν νὰ προσημαινούν, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ προ-

σημαίνουν ένα ξεχωριστό νοῦν. Καὶ μάλιστα ἀπὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους, ὅταν ἦσαν παιδιὰ, ἔκαμναν ἐντύπωσιν βλακῆς πρὸς ὅλους καὶ ἐξαιρετικῶς πρὸς τὸν διδάσκαλον. Αὐτὸ τοῦλάχιστον εἶδα εἰς πολλὰς βιογραφίας.»

Ὁ φίλος μου δὲν ἀπήντησε τίποτε, παραδεχόμενος ἴσως τὸν ἰσχυρισμὸν μου, καὶ ἐξηκολούθησε βαδίζων πλησίον μου σιωπηλῶς καὶ σκεπτόμενος. Προφανῶς ἡ παρατήρησις μου τὸν ἐκνισε, καὶ παρὰ τὴν νάρκην τὴν ἐκ τοῦ καιροῦ, ἤρχισεν ὁ ἐγκέφαλός του νὰ ἐργάζεται. Ἄλλὰ δὲν ὠμίλει ἀκόμη. Ἦτο ἐπιφυλακτικὸς, ὡς ὅλοι οἱ βαθῶς εὐφυεῖς. Ἠθέλησα νὰ κρίνω ἂν καλῶς ἐμάντευσα τὴν τροπὴν τῶν σκέψεών του, καὶ τὸν διέκοψα μὲ νέας ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ὑποθέσεις.

« Ἄν ὑποθέσωμεν ὡς ἀληθῆς » τῷ εἶπα « ὅτι δύο ἀπ' αὐτὰ τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου πρόκειται τῷ ὄντι νὰ διακριθῶσι καὶ νὰ γίνωσι μεγάλοι ἄνδρες, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ἀκόμη ὅτι ὁ ἓνας πρόκειται νὰ διακριθῆ ὡς καλλιτέχνης καὶ ὁ ἄλλος ὡς πολιτικὸς, εἰμφορεῖς ἐσὺ τώρα, ἔχων αὐτὸ μόνον τὸ γνωστὸν, νὰ πλησιάσῃς τὸν ὄμιλον τῶν παιδιῶν καὶ μετὰ μικρὰν ἢ μεγάλην ἐρευναν, ὅπως ξεύρης καὶ ὅπως θέλῃς, νὰ εὐρῆς αὐτοὺς τοὺς δύο μέλλοντας ἐξόχους, νὰ μοῦ τοὺς φέρῃς ἐδῶ καὶ νὰ μου πῆς: Αὐτοὶ εἶνε;

— Ὅχι! » ἀπήντησεν ὁ φίλος μου ζωηρῶς, σημεῖον ὅτι προηγουμένως αὐτὸ εἶχε σκεφθῆ: « πάλιν ὄχι! δι' ὅλους τοὺς λόγους ποῦ εἶπαμεν προηγουμένως. Εἰμφορεῖ νὰ γίνῃ κἄποια παρατήρησις, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ εἶνε βεβαία.

— Ἄλλ' ἂν προβῶμεν ἀκόμη εἰς τὰς ὑποθέσεις μας;

— Πῶς;

— Ἰδοὺ πῶς. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι κάποιος ἔχων βεβαία τὴν μαντικὴν δύναμιν ποῦ μᾶς λείπει, εὐρίσκει αὐτὰ τὰ παιδιὰ, μᾶς τα παρουσιάζει καὶ μᾶς λέγει: Αὐτὰ εἶνε! προσέξτε καλά. Τὸ ἓνα, δὲν σας λέγω ποῖον, θὰ διακριθῆ ὡς πολιτικὸς, καὶ τὸ ἄλλο ὡς καλλιτέχνης. Εἶνε τῆς αὐτῆς σχεδὸν ἡλικίας. Ὁ ἓνας τὸν Δεκέμβριον π. χ. συμπληρῶνει τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ ὁ ἄλλος τὸν Ἰούλιον τὸ ἐνδέκατον. Ἀνίκουν εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν, ἔχουν τὰ ἴδια μαθήματα καὶ τοὺς ἰδίους διδασκάλους. Τίποτε ἄλλο. . . Εἰμφορεῖς σὺ τώρα, ἐκ τῶν ἰδιαίτερων χαρακτηριστικῶν ἐκάστου, νὰ ὀρίσῃς ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο μικροὺς θὰ εἶνε ὁ πολιτικὸς καὶ ποῖος ὁ καλλιτέχνης;

— Αὐτὸ μάλιστα, εἶνε εὐκόλον. Πρόκειται νὰ κρίνω μεταξὺ δύο χαρακτήρων ἀντιθέτων, τῶν ὁποίων αἱ διαφοραὶ εἶνε ὠρισμέναι καὶ φαίνονται μάλιστα ἐνωρί.

— Λοιπὸν ἐμπρός! κάμε τὴν διάγνωσιν. Ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἡλικίαν τί διαφορὰς θὰ παρουσιάζουν τὰ παιδιὰ μεταξὺ τῶν;

— Δὲν εἰμφορῶ νὰ σου ἀπαντήσω ἀμέσως. Πρέπει, φίλε μου, νὰ σκεφθῶ. Ἔχω βεβαία τὴν βίασιν, ἐφ' ἧς θὰ στηριχθῶ καὶ θὰ διαγράψω τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἑνὸς τύπου καὶ τοῦ ἄλλου. Ἄλλ' ἡ κατάταξις τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν καὶ μάλιστα ἡ συγκριτικὴ δὲν εἶνε τὴν ἀμέσως εὐκόλος. Θὰ σου ἀπαντήσω. . .»

Ὁ ἥλιος εἶχε κρυβῆ ὀπισθεν τῶν βαθυχωρῶν βουνῶν, προσπιπτόντων ἐπὶ ὀρίζοντος πορφυροχούσου Ἡ διάθεσις μας βαθμηδὸν ἐδελτιούτο. Ἐλύοντο τὰ δεσμὰ τοῦ νοῦ ὅπως καὶ τῆς γλώσσης. . . Ἄλλὰ τώρα δὲν ὠμιλοῦμεν, ἐσκεπτόμεθα. Ἐφαίνετο ὅτι εἴχομεν πλέον ἐγκαταλείψει τὸ θέμα τῆς συνομιλίας μας. Ἄλλως τε καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐπνίγη ὁ γλυκὺς των βόμβος, ἀπεκρύβησαν καὶ αὐτὰ εἰς τὴν μεμακρυσμένην καμπὴν τῆς λεωφόρου.

Β'.

Εἶχα λησμονήσει πλέον καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου καὶ τὴν περὶ αὐτῶν συζήτησιν, ὅταν μίαν ἡμέραν εὐρον ἐπὶ τῆς τραπέζης μου φάκελον, ὀγκωδέστερον συνήθους ἐπιστολῆς, ἐσφραγισμένον καὶ ἐπιγεγραμμένον διὰ τοῦ ὀνόματός μου. Τὸν ἤνοιξα μετὰ προθυμίας καὶ εὐρον ἐν αὐτῷ χειρόγραφον διακρινόμενον διὰ τῆς ἰσχυροῦς μελάνης καὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ χαρακτήρος τοῦ φίλου μου. Ἐπιτιπορορεῖτο δύο χαρακτήρες καὶ ἦτο ἡ ὑπεσχημένη του ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ περιπάτου. Τὸ παραθέτω κατωτέρω κατὰ λέξιν:

*

Ἰπὸ τὸ ὄνομα καλλιτέχνης—ἐγραψεν ὁ φίλος μου—ἐνοιεῖς βεβαίως ὅλους τοὺς καταγινομένους εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ ἀληθοῦς, τοὺς ἀσκούντας δημιουργικὴν δύναμιν ἐν τῇ θεραπείᾳ τοῦ καλοῦ: ζωγράφους, γλύπτας, μουσικοὺς, ποιητάς, μυθιστοριογράφους, δραματικούς καὶ καθηξῆς, ἐνῶ μὲ τὸ ὄνομα πολιτικὸς χαρακτηρίζεις γενικῶς τάξιν ἀνθρώπων—κυβερνητῶν, πολιτευτῶν, δικηγόρων, διπλωματῶν, ῥητόρων, κλπ. τῆς ὁποίας τὸ οὐσιώδες γνώρισμα εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἡ δύναμις τοῦ ἀντιμετωπιζέειν συνεχῶς τὰ πλήθη, δύναμις ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἔνευ, τοῦ ἄγειν καὶ φέρειν αὐτά. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο τοῦ ἀληθοῦς πολιτικοῦ εἶνε ἀκόμη καὶ τὸ ἀντίθετον τοῦ οὐσιώδους χαρακτηριστικοῦ τοῦ ἀγνοῦ καλλιτέχνου, ὅστις ἀπομακρύνεται τοῦ κόσμου, ζῶν εἰς ἄλλαν σφαίρα ἰδανικῆς, καὶ παρὰ τῷ ὁποίῳ ἡ κατάκτησις τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ πλήθους ἢ τοῦ φόβου του καὶ τῆς ὑπακοῆς, δὲν ἀποτελεῖ τὸ κύριον τῆς ἐπιτυχίας του προσόν. Ἐπὶ τοιαύτης βίαςεως θὰ καθουσιθῶσιν αἱ διαφοραὶ. Μερικωτέρως διαφορὰς εἰμφορεῖ βεβαία νὰ εὐρῆ κανεῖς καὶ μεταξὺ μουσικοῦ καὶ ζωγράφου, ὅπως μεταξὺ δικανικοῦ καὶ διπλωμάτου. Ἄλλὰ δὲν πρόκειται ἐδῶ ἡ περὶ

τῶν γενικῶν διαφορῶν μεταξύ τῶν δύο μεγάλων τάξεων.

Ἄν ἐρωτήσης τὸν παχὺν ἐκεῖνον διδάσκαλον, μήπως ἔχη κανένα παιδί γιὰ πέταγμα πολὺ πιθανὸν νὰ σου δείξῃ τὸν μέλλοντα καλλιτέχνην. Θὰ ἦνε ἀμελής, ἀφηρημένος καὶ θὰ φαίνεται σχεδὸν γλιθίος. Ἀπὸ τῆς πατρικῆς καρδίας τοῦ διδασκάλου θὰ ἔχη ἤδη ἀποπτῆ πᾶσα περὶ τῆς προόδου τοῦ ἐλπίς· ἐνῶ περὶ τοῦ πολιτικοῦ θὰ φρονῇ καὶ θὰ ἐπαναλαμβάνῃ ὅτι θὰ ἦτο ὁ πρῶτος μαθητῆς τοῦ σχολείου, ἂν ἐγένετο ὀλίγον τι ἐπιμελέστερος... τόσον τοῦ φαίνεται εὐφυΐς! Ἐπίσης εὐφυΐς φαίνεται καὶ εἰς τοὺς συμμαθητάς του, οἱ ὅποιοι τὸν ἀγαποῦν, τὸν εἰσάκουον, τὸν φοβοῦνται καὶ τὸν ἀκούου. Διότι ὁ μέλλον πολιτικὸς ἀπὸ τόσω μικρᾶς ἡλικίας ἀκόμη θὰ ἔχη ἔμφυτον τὴν δύναμιν τοῦ πρωτεύειν καὶ ἄρχειν μεταξύ πολλῶν, — τὸ κύριον, ὡς εἶπον, δικιριτικὸν τῆς κατηγορίας ταύτης — δύναμιν δι' ἧς εἶνε πάντοτε ὁ ἀρχηγὸς τῆς τάξεως καὶ πολλάκις τοῦ σχολείου. Ῥῆτωρ περὶ ὃν συσπειροῦνται οἱ ἄλλοι, προσεβυτής πάντοτε πρὸς τὸν διδάσκαλον, πολυμήχανος, ἐπωφελοῦμενος πάσης περιστάσεως, ἀλλὰ πρῶτον πάντων ἀγαπώμενος, θὰ ἦνε ἡ κοινῶς συμπαθεσττέρα καὶ μάλλον ἐνδιαφέρουσα ἐν τῷ σχολείῳ ὑπαρξίς. Κομφὸς πάντοτε καὶ καθαρὸς, ἀλλ' ἄνευ κοσμημάτων καὶ ἐπιτηδεύσεως, εὐσταλής, ζωηρὸς, εὐθυμος, ἐλευθερὸς εἰς τὰς κινήσεις του. προπετής, ἀνδριζόμενος, θὰ περιστοιχίζεται πάντοτε ὑπὸ ὀμίλου φίλων ἢ ὑπαδῶν, θὰ ἐπιβάλλῃ τὴν γνώμην του διὰ τῆς πειθοῦς ἢ τῆς ἰσχύος, δὲν θάνεγεται προσβολῇ, συνειθίζων ἀπὸ τοῦδε εἰς τὸ νὰ φυλάσῃ τὸ γόητρόν του, καὶ θὰ ἔχη πολλοὺς ἐτόιμους νὰ τον ὑπερασπίσωσι. Τούναντίον ὁ καλλιτέχνης θὰ ζῆ ἄνευ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς φιλίας τῶν ἄλλων, ἀπομεμονωμένος, μελοχολικός, ρεμβῶς, νυσταλέος. Θὰ ἦνε παιδίον καχεκτικόν, ἄτολμον, δειλόν, μ' ἐπίκυρτον σῶμα καὶ ἀκομψὰ ἐνδύματα, ἀσυμπαθές, συνεσταλμένον εἰς μίαν γωνίαν, χωρὶς νὰ τολμᾷ νὰ προσέρῃ λέξιν. Καὶ τότε, καθὼς καὶ κατόπι, θάποστρέφεται τὰ κέντρα καὶ τὸν θόρυβον, ἐν ᾧ ὁ κόσμος εἶνε ἡ ζωὴ τοῦ πολιτικοῦ. Εἰς τὰ σχολαστικὰ μαθήματα ὁ καλλιτέχνης δὲν θὰ προσέχῃ διόλου, ἐξ ἐναντίου δὲ θὰ εὐρίσκη πολὺ θέλητρον ἀπὸ μικρὸς εἰς τὰς ῥομαντικὰς σκηνάς τῆς ἱστορίας, τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν γένει καὶ εἰς τὰς διηγήσεις τῶν βιβλίων του ἢ τῶν διδασκάλων. Ἄν ἦνε μεγαλοφυΐας καλλιτέχνης, Βολταῖρος ἢ Γκαίτε, θάγαπήσῃ ἐνωρὶς καὶ τὰ μαθηματικά, διότι ἡ τελεία δημιουργία ἔχει χρειαίαν ὅλων τῶν ἐγκεφαλικῶν δυνάμεων. Εἶπον ὅτι θὰ ἦνε ἄφιλος καὶ μετὰ τῶν πολλῶν ἀγέλαιος· ἐνίστε ἐν τούτοις θὰ αἰσθάνεται ζωηρὰν συμπάθειαν, πάθος ἀληθινὸν διὰ κανένα τῶν συμμαθητῶν του, ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπο-

τεθῆ ὅτι θὰ τολμήσῃ ποτε νὰ τοῦ το ἐκδηλώσῃ, ἐκεῖνος δὲν θάναταποκριθῆ εἰς αὐτό. Σπανίως θὰ τῷ προσφέρεται φιλία, ἀλλ' ὁ προσφέρων θὰ τῷ ἦνε ἀσυμπαθής. Καὶ οἱ δύο, ὅ τε καλλιτέχνης καὶ ὁ πολιτικὸς, πιθανὸν νὰ ἔχωσιν ἀπὸ τότε τὰς μικρὰς τῶν φίλων· ἀλλὰ μόνος ὁ καλλιτέχνης δύναται νὰ τὸσφῃ ὅσω πρόωρον τὸσω ἰσχυρὸν ἐρωτικὸν αἰσθημα. Θὰ ἦνε ὅμως ἄστατος εἰς τοὺς ἐρωτάς του, εἰς τὰς ὁρέξεις του, εἰς τὰς θελήσεις του, εἰς τὰς ἀποφάσεις του, καὶ τῆς ἀστασίας ταύτης θὰ ἔχωμεν ἀπὸ τότε προφανέστατα δείγματα. Καὶ ἐν ᾧ ὁ πολιτικὸς θὰ δεικνύῃ ἀπὸ τότε τὰ σημεῖα τῆς σταθερότητος ἐκείνης καὶ τῆς ἐπιμονῆς, ἧτις θάποτελέσῃ τὴν βᾶσιν τοῦ σταδίου του, ἐξ ἐναντίου ὁ καλλιτέχνης θὰ ἦνε καθολοκληρίαν ἀνίσχυρος νὰ ἐπιβληθῆ τότε καθὼς καὶ κατόπι. Αὐτὸς δὲ εἶνε ὁ λόγος, διὰ τὸν ὅποιον βλεπομεν συνήθως τοὺς καλλιτέχνας νάγαπῶσι μὲν τὰ παιδία, νὰ ἠξεύσωσι νὰ τα περιποιηθῶσι, νὰ τα ἐλεύσωσιν, ἀλλὰ νὰ ἦνε ἀπολύτως ἀνίκανοι νὰ ταναθρῶσωσι, νὰ τα διδάξωσι, νὰ τοῖς ἐμπνεύσωσι σεβασμὸν. Ὅλοι τότε θὰ λέγουν διὰ τὸν καλλιτέχνην: « Τί βάλξ ! » καὶ θὰ τον σκώπτουν καὶ θὰ τον περιφρονοῦν. Ἀλλὰ μόνος ὁ πολιτικὸς θὰ ἔχη ἐννοήσει, ὅτι εἶνε εὐφύστερος ἀφ' ὅσον τουλάχιστον φαίνεται διότι ἔμφυτον τῷ πολιτικῷ εἶνε νὰ διακρίνῃ εὐστόχως τὴν ἀληθῆ, τὴν κεκοιμημένην ἀξίαν τῶν ἄλλων. Δι' αὐτὸν πάλιν οἱ ἄλλοι θὰ λέγουν: « Τί εὐφυΐς ! » Ἐν τούτοις ὁ μικρὸς καλλιτέχνης δὲν θὰ τῷ ἔχη πολλὴν ὑπόληψιν, διότι εἶνε ἴδιον τῆς καλλιτεχνικῆς φύσεως νὰ μισῇ ὅλους τοὺς κερδοσκοποῦντας ἐπὶ τῆς εὐνοίας τῶν πολλῶν. Καὶ οὕτω θάντιπαθῶσιν ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον καὶ θὰ ἦνε ἐν πολλοῖς ἀντίπαλοι, μεθ' ὅλην τὴν σπουδὴν τὴν ὁποίαν ἴσως ὁ πολιτικὸς θὰ δεικνύῃ πρὸς ἀπόκτησιν τῆς φιλίας τοῦ καλλιτέχνου.

Ἄν καὶ συμπληρῶν τὸ δωδέκατον ἔτος τὸν προσεχῆ Δεκέμβριον, — κατὰ τὰ ζώδια τοῦ χειμῶνος εἶνε παρατηρημένον ὅτι γεννῶνται ὡς ἐπιτοπολὺ καλλιτέχνη — ὁ τελευταῖος θὰ φαίνεται πολὺ μικρότερος τοῦ πολιτικοῦ, μόλις ἑνδεκαετούς. Ἐν τούτοις θαυξήσωσιν ἄρκετὰ ταχέως καὶ οἱ δύο καὶ θὰ διαπλασθῶσιν, ἔν' ἀκολουθήσωσι λεληθότως σχεδὸν τὰ μοιραῖα στάδια. Ὁ πολιτικὸς θὰ ἐλκυθῆ ἐκ τῆς μελέτης τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν καὶ θὰ ἐμβαθύνῃ εἰς ὅλα τὰ δημοσιολογικὰ ζητήματα· θάναπτύσῃ ὅλοεν ὅλα του τὰ προτερήματα καὶ ἰδίᾳ τὴν περινοίαν, τὴν ἐτοιμότητα, τὴν διαλεκτικὴν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πρωτεύειν καὶ ἀγαπάσθαι. Διὰ τῆς βοηθείας τῶν ἄλλων θάνέλθῃ τὰς πρώτας βαθμίδας τῆς κλίμακος, καὶ πάντοτε στοατολογῶν φίλους καὶ ὑποστηρικτάς εἶνε δυνάττον νὰ ὠθηθῆ μέχρι τῶν ὑψίστων. Εἰς τὰς πρώτας του ἐπιτυχίας οἱ γνω-

στοί θά λέγωσι : « Μπράβο του ! έξυπνος νέος... και τοῦ ἔδειχνε ἀπὸ μικρός » ὥστε πᾶσα ἀνύψωσις του θά φαίνεται πάντοτε φυσική και δικαία τῆς ἰκανότητός του κατ'ἐκείνην. Τὸ ἐναντίον θά συμβῆ εἰς τὴν καλλιτέχνην. Ὁ ἄνθρωπος θά φανῆ ἀναγεννηθεὶς ὡς διὰ μαγείας, μόλις ἐπέλθῃ ἡ ἀνάπτυξις. Θά μεταβληθῇ τὸ σῶμα, τὸ ἦθος, τὸν ἰματισμόν, τὴν στάσιν. Θά τον βλέπῃς και δὲν θά τον γνωρίζῃς· θά τον ακούῃς και θά λέγῃς : αὐτός ! ; Και ναί μὲν τὰ πρῶτά του βήματα θά ὑποδεχθῶσιν οἱ ἄλλοι δι' εἰρωνικῶν ἐπιφωνήσεων· ἀλλὰ μετὰ τὰς πρῶτας του ὁμολογημένας ἐπιτυχίας, ἐκπληκτοὶ οἱ γνωστοὶ του θαναφωνῶσι : « Καλὸ ποιῆς τάλπιζε ! ὅταν ἦταν μικρός ἦταν βλάκας· τὸν θυμοῦμαι ἐγὼ ποῦ ἤμεθα συμμαθηταί » Και ἡ ἀνύψωσις του θά φαίνεται ἀνεξήγητος, θαυμασία... Και ὅμως ποτε δὲν ἦτο βλάξ ! μικρός ἀκόμη ἐσκέπτετο ὑψηλότερα ἀπὸ ὅλους σὰς τοὺς μεγάλους· και ἐνῶ αἱ ἐντυπώσεις ἐνεχαράσσοντο βαθύτατα εἰς τὸν ὕγιᾶ του παιδικὸν ἐγκέφαλον, ἐνῶ ἡ φαντασία του εἰργάζετο ζωηρότατα, ἡ μικρὰ του χεῖρ ἐχάρασσε κρυφίως τὰ πρῶτά του δοκίμια. Και ἂν δὲν εἶχε φίλους σὰς τοὺς ποταπούς, τοὺς περιβαίνοντας δουλικῶς ἐκεῖνον, ὅστις εἰξεύρει νὰ σὰς θωπεύῃ ὅπως τὸν σκύλον του, και ὑλακτοῦντας τὸν ἐννοοῦντα νὰ σεβασθῇ τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν, ἡ καρδιά του ὅμως ἦτο πλήρης ἀγάπης και εὐαισθησίας και φιλοδοξίας εὐγενούς. Ἐμείνε δ' ἀκόμη και τώρα ὡς ἦτο πάντοτε τρυφερός, ἀγαθός, μειλίχιος, φιλόστοργος, εὐλικρινής, διότι φρονῶ ἀδιστακτικῶς ὅτι, ὅσω περισσότερον κακός εἶνε εἰς καλλιτέχνης, ὅσω πολιτικώτερον φέρεται πρὸς κατ'ἐκείνην στιγμιαίου θριάμβου, τόσο ὀλιγοτέραν ἀξίαν ἔχει κατὰ βάθος. Και ἐν ᾧ ὁ πολιτικὸς ἐν τῇ φροῶ τῶν πραγμάτων ἠναγκάσθη και νὰ συνθηκολογήσῃ πολλάκις πρὸς τὴν συνείδησίν του και νὰ κακουργήσῃ ἴσως, τοῦ καλλιτέχνου ὅμως ὁ χαρακτήρ ἐνέμεινε ἀδάμαστος και ἡ συνείδησις ἀκηλίδωτος και ἡ καρδιά καθαρὰ. Ἐκτὸς τούτου τὰ στάδια των αὐτῶν καθ' ἑαυτὰ ἐκπροσωποῦσιν ἀντιθέτους κλίσεις καρδιάς. Ἐπρόσεξες εἰς τὰ παιδία τοῦ σχολείου, τὰ ὅποια εἶδαμεν προχθές ; Τὰ περισσότερα ἀνῆκον εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν και ὀλίγα εἰς τὸν λαόν, διότι ἡ σχολὴ εἶνε ἰδιωτικὴ και ὁ διδάσκαλος ἀκριβοπληρώνεται. Κατὰ γενικὸν κα-

νόνα — δὲν ἐννοῶ ὅτι δὲν ὑπάρχουν πολλοὶ ἔξοχοι ἐξαιρέσεις, — ὁ μὲν καλλιτέχνης θ' ἀνήκῃ εἰς λαϊκὴν οἰκογένειαν, πτωχὴν ἴσως, ὁ δὲ πολιτικὸς εἰς ἀριστοκρατικὴν, ἔστω και μὴ πλούσιαν. Οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ ὑπῆρξαν ἐπιτοπολὺ μέλη τῆς ἀριστοκρατίας, τῆς προνομιοῦχου και πιεζούσης τάξεως, διὰ τοῦτο και ἡ πολιτικὴ εἶνε ἡ τυραννικώτερα των ἐπιστημῶν· ἐν ᾧ τοῦναντίον ἡ καλλιτεχνία, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέλαμψαν τὰ ἔξοχα λαϊκὰ πνεύματα, εἶνε ἀφούκτως ἡ μᾶλλον φιλελευθέρα ἐνασχόλησις.

Σὰς ἔγραψα τὰς εἰκόνας μου διὰ μεγάλων γραμμῶν, χωρὶς νὰ φροντίζω περὶ των λεπτομερειῶν και των ἐξαιρέσεων. Ἄν παρουσθῶσιν ἐμπρὸς μου τὰ δύο παιδία, βλέπεις ὅτι δὲν ἔχω νὰ κοπιᾶσω πολύ, διὰ νὰ σου εἶπω : Ἰδοὺ, αὐτός εἶνε ὁ καλλιτέχνης και αὐτός ὁ πολιτικὸς.

Πλὴν, διὰ νὰ ἐκτιμήσῃς καλλίτερα τὴν βεβαιότητα μεθ' ἧς σοῦ ὁμιλῶ, και νὰ συμβιδάσῃς πρὸς τὴν γνώμην μου μερικὰς ἀντιροήσεις, αἱ ὁποῖαι ἴσως σοῦ ἐγεννήθησαν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην, πρέπει νὰ σκεφθῇς, ὅτι οἱ χαρακτήρες τοὺς ὁποίους σοῦ διέγραψα εἶνε δύο χαρακτήρες ἰδαρικοί, ἀμιγῆς, ὅσον δὲν ἀπαντῶνται συχνὰ ἡ μᾶλλον ποτε εἰς τὴν φύσιν. Ὁμοιάζουν μὲ τὰς χημικῶς καθαρὰς ἐκεῖνας οὐσίας, τὰς ὁποίας μόνον εἰς τὰ χημικὰ ἐργαστήρια εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ εἶρη. Εἰς τὴν φύσιν ἀμιγῆς πολιτικὸς δὲν ὑπάρχει, ὅπως και ἀμιγῆς καλλιτέχνης. Ὁ πολιτικὸς εἰμπορεῖ νὰ ἦνε συγκεκραμένος ἔξανα μὲ ὀλίγον φιλόσοφον και ὁ καλλιτέχνης μὲ ὀλίγον στρατιώτην, ὅπως ὁ μόλυβδος μὲ ὀλίγον ἄργυρον· και ὁ σίδηρος μὲ ὀξυγόνον. Ἄλλ' ἐὰν τὰ ἀμαλγάματα και τὰ ὀξειδια παρουσιάζουν νέας ιδιότητας, δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ταναλύσωμεν εἰς τὰποτελοῦντα αὐτὰ στοιχεῖα.

Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ σε συγχύζωσιν αἱ οὕτως εἰπεῖν ἐπιπλοκαὶ των φαινομένων, εἰς τὴν ἐξέλεγχζιν ἐνὸς ἰδαρικοῦ καθαρῶν χαρακτήρος, ἐνὸς στοιχείου. Ἐπειτα ἅμα εἰς τὸν σχηματισμὸν μιᾶς θεωρίας, ἐνὸς κανόνος, λάβῃς βάσιν λογικὴν, ὁ κανὼν σου ἔχει ἐπιστημονικὴν ἀξίαν, ἔστω και ἂν πρακτικῶς αἱ ἐξαιρέσεις ἦνε πολὺ περισσότεραι ἀπὸ τὰ παραδείγματα ποῦ ἠμπορεῖς νὰ φέρῃς.

(1889)

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

